

MORGENBLADET

I en engelsk hage

– **Det er godt å bli så gammel at man kan se på sex som noe komisk heller enn tragisk, sier forfatteren A.S. Byatt. Første bind i hennes hovedverk, *Frederica-kvartetten*, er nå tilgjengelig på norsk.**

Giertsen, Fredrik

A.S. Byatts *Jomfruen i hagen* er første bind i det episke dramaet om Potter-familien, bestående av en dominerende far, en undertrykt mor og deres tre barn i Yorkshire på 1950-tallet. Frederica er med sine 17 år det midterste barnet, og ved romanens åpning forbereder hun seg på å spille Elizabeth I i et historisk drama som skal settes opp i en stor hage utenfor landsbyen. Dette skuespillet er aktuelt fordi året er 1953, og Elizabeth II skal krones.

Elizabeth I er en meget spesiell figur i britisk historie. Hun var en dyktig dronning fra 1558 til 1603, da Storbritannia la grunnlaget for sitt enorme imperium, blant annet ved å knuse den spanske armada i 1588. Men Elizabeth I var protestant, og kunne ikke inngå ekteskap med noen av de gifteklare katolikkene av kongelig byrd på kontinentet – eller egentlig ikke med noen andre heller, fordi mannen i så fall ville bli konge og mektigere enn henne. Elizabeth I valgte da å bli «jomfru» igjen og «gifte seg» med fedrelandet, samtidig som hun bygget opp myten om seg selv som «The Virgin Queen».

Plaget statsoverhode. Elizabeth I's skikkelse ruver i bakgrunnen gjennom hele *Jomfruen i hagen*. Men hva gjør hun der egentlig?

– På 1950-tallet, da Frederica og jeg selv var unge, var det mange som trodde på en elisabethansk renesanse i Storbritannia. Dette slo ikke til, og det var jeg klar over da jeg begynte å skrive disse bøkene tiåret etter, svarer Byatt.

– De neste tre bøkene berører den kulturelle oppblomstringen på 60-tallet, men det hele slutter før postkolonialismen satte i gang for alvor – og før feminismens gjennombrudd for den saks skyld.

Prologen, som peker fremover, er lagt til 1968.

– *Hvordan ser du selv på Elizabeth I?*

– Jeg ser ikke på henne som noen imperiebygger, men som et plaget statsoverhode som overvakt de grådige katolske maktene Frankrike og Spania. Det hun oppnådde var etter min mening uavhengighet, og ikke kolonisering av andre. Imperiet kom senere.

– *Men hvordan er forholdet mellom Frederica og Elizabeth I?*

Elizabeth «ble jomfru» igjen, mens Frederica gjør mye for å miste sin uskyld.

– Intelligente kvinner på min alder ble dratt mellom på den ene side våre seksuelle behov og vår identitet, altså kravet om giftermål og reproduksjon, og på den annen side vår intellektuelle og kreative trang. Våre valgmuligheter var i bunn og grunn de samme som Elizabeth I hadde: Avhold var den eneste måten å beholde uavhengigheten på. Husk at dette var før p-pillen kom. Min egen

mor, som hadde en glimrende akademisk utdanning, ble stående på kjøkkenet i vedvarende intellektuell frustrasjon. Så på det personlige plan er Elizabeth I et bilde på en risikabel byttehandel: uavhengighet med selvfornektelse som pris. Skjebnen til Mary Queen of Scots var enda verre. Hun forsøkte å manipulere gjennom sex og intriger, og endte opp like mektig som bonden på et sjakkbrett.

Overvurderer sex. Frederica Potter er en herlig figur: flott balansert mellom det utålelig selvopptatte og ungdommelig sårbare, hun får kanskje til og med leseren til å le litt på veien. I motsetning til sin eldre søster, Stephanie, som mer eller mindre frivillig velger trygghet og familie fremfor en akademisk karriere, er Frederica både nysgjerrig og modig. Men når det kommer til stykket, vet hun ikke helt hva hun egentlig vil – eller med hvem.

– Det ser ut som karakterene i bøkene dine ikke alltid er like heldige i sine seksuelle utfoldelser. Sex kan jo være både keitete og vanskelig, og det kan styrte mennesker ut i uforutsette, uheldige situasjoner. Kommentar?

– Alle gjør seksuelle feilsteg, det viktige er å lære noe av dem. Jeg blir alltid glad når menn forteller meg at jeg kan skrive om sex. Jeg tror det er fullt mulig å innbille seg hvordan det er å være andre mennesker, også av det motsatte kjønn, sier Byatt.

– Ellers er det godt å bli så gammel at man kan se på sex som noe komisk heller enn tragisk. Vi lever i en kultur som til de grader overvurderer sex, og det går på bekostning av vår oppmerksomhet om så mye annet, som for eksempel livet i havet eller hjernens struktur.

Erkeengelsk. Bøkene til A.S. Byatt er krevende, lange og gammeldagse i den forstand at klimaks inntreffer langt ut i historiene. De er også erkeengelske og svært lærde, og Jomfruen i hagen nytes nok best av dem som har en viss kjennskap til Shakespeare og Elizabeth I.

– Min fascinasjon for elisabethansk litteratur skyldes for det første Shakespeare, som gjorde det engelske språket så rikt og fleksibelt, og som var så dyktig at han etter et hvilket som helst kunstnerisk krumspring alltid landet på bena. Senere engelske dramaer blir middelmådige i forhold, mener Byatt.

– Og til dette med «gammeldags» litteratur: Jeg kommer fra en generasjon hvis hoder er hjem søkt av forfattere fra tidligere tider, noe jeg personlig vurderer som et tegn på sivilisasjon. Jeg anser andre menneskers ord som en del av meg selv, akkurat som mine forfedres gener er det.

– Bøkene dine er vekselvis blitt omtalt som «elisabethanske» eller «viktorianske» på den ene siden, og «postmoderne» på den andre. Hva synes du om det?

– «Viktoriansk» er en betegnelse som henger igjen etter *Possession*, tror jeg – bortsett fra at jeg i kvartetten også har forsøkt å nærme meg den strukturelle kompleksiteten til en forgjenger som George Eliot. *Possession* skrev jeg delvis for å motbevise T.S. Eliots idé om at alle viktorianske forfattere var degenererte og verken kunne tenke

eller føle. På 1950- og 60-tallet var det mange som snakket om at romanen hadde forfalt. Iris Murdoch og Doris Lessing mente den var blitt for enkel. Murdoch påstod den var blitt «gjennomsiktig» og «journalistisk»: enten symbolsk sett for tynn, eller som en simpel reportasje om underlige steder og skikker. Begge savnet den filosofiske tettheten til for eksempel Leo Tolstoj, Thomas Mann og George Eliot. Mine romaner forsøker å svare på denne kritikken.

Historisk tvisyn. Det finnes flere doble identiteter i Jomfruen i hagen enn Frederica/Elizabeth I. Jentenes lillebror, Marcus, har en venn og lærer i Lucas, som også deler hans galskap. Marcus har også spilt Ophelia – en kvinneskikkelse fra Shakespeares Hamlet – i en tidligere teateroppsetning. Hva vil egentlig forfatteren med dette spillet med identiteter, og med referansene til religion, mytologi og annen litteratur?

– Jeg vil se på ting med skeptisk nysgjerrighet og undersøke hvorfor folk gjør som de gjør. Romanen er en agnostisk form; den er en fiksjon du ikke trenger å tro på, men som gir deg mulighet til å undersøke trossystemer nærmere, svarer Byatt.

– En av de grunnleggende doble identitetene i Jomfruen i hagen er et tvisyn på historien. Det kristne synet er lineært: Gud skapte verden, så i et historisk øyeblikk ble Guds sønn født og syndefulle mennesker ble frelst, og nå venter vi bare på apokalypsen og gjenkomsten. Det andre synet er syklisk og repeterende: Ting dør og vender tilbake, som gresset, som Nietzsches «evige tilbakekomst». Selv vil jeg vektlegge at alle menneskeliv er lineære. Vi blir født, gifter oss og dør. Samtidig har vi en paradisiske tro på at vi deltar i noe syklisk. Den siste boken i kvartetten, *A Whistling Woman*, ender med to paradisiske ragnarok. Jeg liker denne myten fordi den innehar begge deler: Ragnarok representerer slutten på alt, og likevel kommer gresset tilbake, sier A.S. Byatt.

Neste bok i Frederica-kvartetten, *Still Life*, utkommer på norsk til høsten.

(FAKTABOKS:)

A.S. Byatt

* *Britisk forfatter, født i 1936. Debuterte i 1964 med romanen *Shadow of a Sun*.*

* *Kommersielt gjennombrudd i 1990 med romanen *Possession*, som først fikk Booker-prisen og siden ble filmatisert.*

* *Både *Possession* («Besettelse»), *Angels & Insects* («Engler og insekter»), *The Matisse Stories* («Matisse-historier») og *The Biographer's Tale* («Biografens beretning») er tidligere oversatt til norsk.*

Publisert 09. juli 2004